

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.1:316.77
DOI 10.32342/2522-4115-2018-16-25

Л.С. ВЕРЧЕНКО,
*аспірант кафедри педагогіки та психології
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Статтю присвячено обґрунтуванню діагностичного інструментарію оцінювання рівнів розвитку соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів вищої школи. Розкрито сукупність методик, які використано для діагностики показників критеріїв соціально-комунікативної компетентності зазначених фахівців. Презентовано результати констатувального етапу експериментального дослідження.

Ключові слова: соціально-комунікативна компетентність, діагностика рівнів розвитку мотиваційно-ціннісного, когнітивного, операційно-діяльнісного, особистісного критеріїв соціально-комунікативної компетентності майбутнього викладача вищої школи.

Постановка проблеми. Ефективність діяльності сучасного викладача вишу як представника європейської спільноти на сьогодні все більше визначається розвиненістю в нього соціально-комунікативної компетентності, яка є основою продуктивних взаємовідносин, партнерської взаємодії, досягнення взаєморозуміння й реалізації цілей і завдань професійної діяльності, способом самореалізації, подолання особистих криз, самовдосконалення впродовж життя. Соціально-комунікативну компетентність майбутнього викладача вишу розуміємо як стійке, цілісне, інтегративне утворення особистості, що дозволяє особистості ефективно взаємодіяти з внутрішнім професійно-комунікативним середовищем і зовнішнім соціальним середовищем суспільства завдяки наявності соціально-комунікативних знань і вмінь, професійно важливих комунікативних якостей. Вона є складником професійної компетентності та забезпечує фахівцю особистісну комфортність, професійну ефективність і соціальну затребуваність у всіх сферах життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню феномену соціально-комунікативної компетентності приділили увагу Е. Зеєр, Н. Карабанова, С. Куринова, І. Руденко, О. Тумакова, О. Ковальова, О. Попова, М. Трофименко, О. Усанова, Я. Фруктова, О. Шумилова, D. Нуместа ін. Так, розглядаючи соціально-комунікативну компетентність як складне утворення, яке характеризується своєрідністю структури, змісту та якісних характеристик Е. Зеєр [1] вважає, що саме вона забезпечує фахівцю особистісну комфортність, професійну ефективність і соціальну затребуваність у всіх сферах життєдіяльності.

Дослідники Б. Гершунський, Н. Гузій, О. Джурицький, В. Ковальчук, Т. Кошманова, Л. Пуховська, К. Рибачук, А. Соколова та ін. розкривають окремі аспекти соціально-комунікативної підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів.

Проте питання щодо діагностики рівнів розвитку соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки потребує окремого дослідження.

Формулювання мети. Мета статті полягає в обґрунтуванні діагностичного інструментарію оцінювання рівнів розвитку соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів та презентації результатів констатувального етапу експериментального дослідження.

Виклад основного матеріалу. Перш за все зазначимо, що складниками соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів визначено: *мотиваційно-ціннісний* (відображає систему мотивів, ціннісних установок фахівця, які визначають загальну спрямованість професійної соціально-комунікативної діяльності, потребу в комунікації й міжособистісній взаємодії, самоаналізі соціально-комунікативного досвіду педагогічної діяльності; мотиви самовдосконалення власного рівня соціально-комунікативної компетентності, цінностей та цілей спілкування), *когнітивний* (відображає всю сукупність соціально-комунікативних знань викладача, функцій, складових соціально-комунікативної компетентності викладача, сутності процесу її розвитку, характеристик під час навчання та самонавчання, методів її визначення; характер його професійно спрямованої соціальної взаємодії в людському суспільстві; обсяг соціальних та комунікативних зв'язків викладача, свого місця у їх системі, розуміння того, які вимоги до викладача вишу висуває сучасне суспільство щодо виконання конкретних соціальних та комунікативних ролей), *операційно-діяльнісний* (основу його становить сукупність соціально-комунікативних умінь (мовленнєві, невербальні, інтерактивні, соціальні, інформаційно-комунікаційні), *особистісний* (визначає рівень розвитку соціального інтелекту, здатності до емпатії, рефлексивності).

Для діагностики рівня розвитку соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів на основі відповідних структурних компонентів було визначено критерії (ознаки, за якими можна оцінити й порівняти педагогічні явища, процеси тощо) та показники цього педагогічного феномену. Також було ураховано погляди науковців щодо вимог, які висуваються до критеріїв: вони мають бути об'єктивними, дозволяти оцінювати досліджувану ознаку однозначно, бути адекватними, валідними (оцінювати саме те, що дослідник хоче оцінити), нейтральними щодо досліджуваних явищ. Сукупність критеріїв має охоплювати всі суттєві характеристики досліджуваного явища, процесу; критерій являє собою сукупність показників, які якісно і кількісно його характеризують.

Рівень розвитку *мотиваційно-ціннісного критерію* соціально-комунікативної компетентності визначався за такими показниками: рівень *мотивації досягнення* (методика «Оцінка потреби в досягненні» М. Корольчук і В. Крайнюк), *спрямованість на взаємодію* (методика «Визначення спрямованості особистості» Б. Басса), *потреба у спілкуванні* (методика Ю. Орлова «Потреба у спілкуванні»), *наявність загальнолюдських та професійних цінностей* (методика «Самоактуалізаційний тест», автори – Ю. Альошина, Л. Гозман, М. Заніка, М. Кроз, шкала цінностей) [3]. Загальний рівень сформованості мотиваційно-ціннісного критерію соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів визначався як середнє арифметичне кількісних значень кожного показника певного критерію.

Визначення *когнітивного критерію* здійснювалося завдяки виявленню у магістрантів рівня знань щодо соціально-комунікативної компетентності викладача вишу як середнє арифметичне значення коефіцієнтів обсягу, повноти й глибини засвоєння знань.

Повнота знань характеризується обсягом, якістю окремих одиниць, а глибина – кількістю усвідомлених магістрантами причинно-наслідкових зв'язків між знаннями. З метою перевірки повноти відповідних знань скористалися такою формулою [2]:

$$K_r = \frac{N + N_1 \cdot 0,8}{N_0}, \quad K_n < 1$$

де:

K_n – коефіцієнт засвоєння знань;

N_0 – можлива кількість повних і правильних відповідей магістрантів;

N – кількість правильних і повних відповідей;

N_1 – кількість правильних і неповних відповідей.

Якщо елементи знань засвоєні у повному обсязі, $K_n = 1$. За умови відсутності результату $K_n = 0$.

Глибина засвоєння змісту знань щодо соціально-комунікативної компетентності викладача вишу визначалась на основі встановлення причинно-наслідкових зв'язків (установлені повністю, частково, не встановлені) за такою формулою:

$$R_i = \frac{R + R_1 0,8}{R_0}, \quad R_n < 1,$$

де:

R_n – глибина засвоєння змісту;

R_0 – можлива кількість правильно виділених причинно-наслідкових зв'язків;

R_1 – кількість правильних і неповно виділених причинно-наслідкових зв'язків.

Під час проведення дослідження діагностували рівень осмислення відповідних знань і встановлення зв'язку між знаннями та вміннями здійснення певної діяльності. Із цією метою скористалися такою формулою:

$$K_{\text{порівняння}} = \frac{N_1}{N_2},$$

$K_{\text{порівняння}}$ – коефіцієнт ступеня порівняння (знаходження ознак подібності або відмінності);

N_1 – кількість виділених подібних ознак відмінності;

N_2 – загальна кількість ознак.

Загальний рівень розвитку когнітивного критерію визначався як середнє арифметичне кількісних значень кожного з вищезазначених показників. Було виокремлено три рівні: низький ($K_1 < 0,7$), достатній ($0,7 < K_2 \leq 0,9$), високий ($0,9 < K_3 \leq 1$).

Операційно-діяльнісний критерій визначався за рівнем розвитку у магістрантів соціально-комунікативних умінь.

Діагностика рівня розвитку у магістрантів соціально-комунікативних умінь здійснювалася експертами, якими були викладачі ВНЗ (група експертів – 5 викладачів кафедри педагогіки та психології), які протягом навчального року спостерігали за магістрантами, здійснювали опитування, заповнювали аналітичні карти рівня розвитку соціально-комунікативних умінь; підсумовували самооцінки студентів щодо розвитку зазначених умінь.

Завдяки спостереженню зафіксовано, що за показниками *інтенсивності та систематичності* критерії вияву соціально-комунікативних умінь студентів оцінювалися за допомогою такої шкали: 0 – магістрант не володіє умінням або відчуває значні труднощі; 1 – магістрант володіє умінням, але інколи відчуває труднощі; 3 – магістрант володіє умінням досконало.

Коефіцієнт самооцінки рівня розвитку соціально-комунікативних умінь вираховувався за наведеною нижче формулою середньоарифметичного значення показників:

$$N_{cp} = \frac{Y_1 + Y_2 + \dots + Y_3}{N},$$

де:

N_{cp} – середньоарифметичне значення рівня володіння умінням;

Y_1 ($Y_2; Y_3; \dots; Y_n$) – рівні володіння уміннями кожним магістрантом;

N – кількість магістрантів, які брали участь в діагностуванні.

На підставі зазначених критеріїв визначались рівні розвиненості перелічених умінь. Високому рівню відповідає середній бал від 3,0 до 2,5; достатньому – від 2,4 до 2,0; низькому – від 1,9 до 1,0 бала.

Оцінювання рівня розвиненості у магістрантів соціально-комунікативних умінь здійснювалося шляхом заповнення аналітичної карти. Якщо сума оцінок п'ятьох експертів складала 23–25 балів, то це високий рівень (В) прояву соціально-комунікативних умінь. Інші варіанти, відповідно, 13–22 – середній (С); 5–12 – низький (Н).

Особистісний критерій діагностували за такими показниками: рівень розвиненості рефлексивності («Методика визначення рівня рефлексивності», А. Карпов, В. Пономарьова [3]), соціального інтелекту (методика Н. Холла [4]) емпатії (методика діагностики рівня емпатії В. Бойка [3]).

Наведемо результати діагностики рівнів розвитку соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів, отримані під час констатувального етапу експерименту.

Базою для проведення дослідження стали заклади вищої освіти: ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», Класичний приватний університет (м. Запоріжжя), Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського. До експерименту було залучено 194 магістранти, які було поділено на дві групи: експериментальну – 98 осіб та контрольну – 96 осіб (працювали за традиційною навчальною програмою), а також 17 викладачів зазначених закладів вищої освіти.

Діагностика *мотиваційно-ціннісного* критерію соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів потребувала дослідження низки показників: рівень мотивації досягнення, рівень спрямованості особистості, рівень потреби у спілкуванні, наявність загальнолюдських та професійних цінностей.

Результати діагностики рівнів сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Рівень розвитку показників мотиваційно-ціннісного критерію соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів

Рівень розвитку	Група магістрантів			
	КГ (96 осіб)		ЕГ (98 осіб)	
	Кількість	%	Кількість	%
Мотивація досягнення				
Високий	19	19,8	20	20,4
Достатній	35	36,5	42	42,9
Низький	42	43,7	36	36,7
Спрямованість особистості				
Високий	18	18,8	17	17,3
Достатній	37	38,5	44	44,9
Низький	41	42,7	37	37,8
Потреба у спілкуванні				
Високий	22	22,9	21	21,4
Достатній	40	41,7	43	43,9
Низький	34	35,4	34	34,7
Загальнолюдські та професійні цінності				
Високий	23	23,9	24	24,5
Достатній	37	38,5	39	39,8
Низький	36	37,6	35	35,7

Аналізуючи дані табл. 1, зазначимо, що на констатувальному етапі експерименту за результатами методики «Оцінка потреби в досягненні» виявлено, що лише 19 магістрантів (19,8 %) контрольної групи та 20 (20,4 %) експериментальної групи мають високий рівень потреби в досягненні. Для них характерне глибоке усвідомлення залежності власного професійного успіху від сили волі, відповідальності за власні дії, самопізнання, самовдосконалення та усвідомлення потреб, пов'язаних з особистісним зростанням, що забезпечує їх успіх під час вирішення пізнавальних завдань. Достатній рівень зазначеної потреби виявлено у 35 (36,5 %) магістрантів КГ та 42 (42,9 %) ЕГ відповідно. Такі магістранти, як правило, досить активні, ініціативні, прагнуть опанувати нові знання, вміють працювати організовано і докладають зусиль для досягнення бажаного результату. Низький рівень переважає у 42 (43,7 %) магістрантів КГ та 36 (36,7 %) у ЕГ. Для таких магістрантів головним мотивом

є усвідомлення вислову «треба», що переважно пов'язано із зовнішнім аспектом процесу професійного зростання, а саме – досягнення оцінного результату.

За результатами дослідження рівня спрямованості (методика «Визначення спрямованості особистості») виявлено, що високий рівень спрямованості на спілкування (прагнення за будь-яких умов підтримувати відносини з людьми, орієнтуватися на спільну діяльність, що часто перешкоджає виконанню конкретних завдань або наданню щирої допомоги людям; орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба у прихильності й емоційних відносинах з людьми) має незначна кількість магістрантів контрольної та експериментальної груп, відповідно 18 (18,8 %) та 17 (17,3 %), достатній рівень мають 37 (38,5 %) магістрантів КГ та 44 (44,9 %) ЕГ, низький – 41 (42,7 %) КГ та 37 (37,8 %) ЕГ.

Для з'ясування рівня потреби особистості у взаємодії використано методику «Потреба у спілкуванні». За результатами аналізу виявлено лише 22,9 % студентів контрольної групи та 21,4 % студентів експериментальної групи, що продемонстрували високий рівень потреби у спілкуванні. Достатній рівень зазначеної потреби виявлено у 40 (41,7 %) магістрантів КГ та 43 (43,9 %) – ЕГ відповідно. Низький рівень переважає у 34 (35,4 %) магістрантів КГ та 34 (34,7 %) ЕГ.

Діагностування ціннісних орієнтацій здійснювалося за допомогою методики «Самоактуалізаційний тест (САТ)» [3]. Нас цікавила шкала цінностей. Перевага цих цінностей вказує на прагнення до гармонійного життя та здорових стосунків з людьми. На підставі аналізу отриманих результатів виявлено, що 23 (23,9 %) магістранта КГ та 24 (24,5 %) ЕГ виявили високий рівень цінностей особистості, що самоактуалізуються. До переліку цих цінностей А. Маслоу відносив істину, добро, красу, цілісність, життєвість, унікальність, досконалість, справедливість, порядок, простоту, легкість без зусиль, гру, самодостатність. Перевага цих цінностей вказує на прагнення до гармонійного буття та здорових стосунків з людьми. Достатній рівень продемонстрували 37 (38,5 %) магістрантів КГ та 39 (39,8 %) ЕГ. Низький рівень виявлено у 36 (37,6 %) магістрантів КГ та 35 (35,7 %) ЕГ.

Узагальнені результати рівня розвитку мотиваційно-ціннісного критерію соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів, виявленого під час проведення констатувального етапу експерименту наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Рівень розвитку мотиваційно-ціннісного критерію соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів

Рівень розвитку	Група магістрантів			
	КГ (96 осіб)		ЕГ (98 осіб)	
	Кількість	%	Кількість	%
Високий	20	20,8	20	20,4
Достатній	37	38,5	42	42,9
Низький	39	40,7	36	36,7

Звертаємо увагу, що високий рівень розвитку мотиваційно-ціннісного критерію соціально-комунікативної компетентності виявлено лише у 20,8 % магістрантів КГ та 20,4 % магістрантів ЕГ. Щодо достатнього рівня, то його продемонстрували 38,5 % магістрантів КГ та 42,9 % ЕГ. Низький рівень виявлено у 40,7 % та 36,7 % магістрантів відповідно.

Наступним завданням констатувального етапу експерименту стало виявлення рівня розвитку когнітивного критерію соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів (визначається як середнє арифметичне значення коефіцієнтів обсягу, повноти й глибини засвоєння знань). Вихідні дані показників когнітивного критерію соціально-комунікативної компетентності магістрантів контрольної та експериментальної груп наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Вихідні дані показників когнітивного критерію соціально-комунікативної компетентності магістрантів контрольної та експериментальної груп

Група респондентів	Рівень розвитку показників когнітивного критерію					
	високий		достатній		низький	
	Кільк.	%	Кільк.	%	Кільк.	%
Повнота засвоєння знань						
Контрольна	25	26,0	27	28,1	44	45,9
Експериментальна	26	26,5	28	28,6	44	44,9
Міцність засвоєння знань						
Контрольна	27	28,1	29	30,2	40	41,7
Експериментальна	28	28,6	31	31,6	39	39,8
Коефіцієнт ступеня порівняння						
Контрольна	20	20,8	28	29,2	48	50,0
Експериментальна	18	18,4	30	30,6	50	51,0

Аналізуючи дані, наведені в табл. 3, зазначимо, що 25 (26,0 %) магістрантів КГ та 26 (26,5 %) ЕГ на підставі аналізу контрольних робіт, бесід продемонструвати повні знання соціально-комунікативної компетентності викладача вишу, її сутності, структури, функцій; особливостей спілкування викладача у процесі виконання різних соціальних і професійних ролей; тактик і стратегій запобігання і регулювання конфліктів в освітянському середовищі; методів, засобів та технології розвитку соціально-комунікативної компетентності. Достатній рівень виявлено у 27 (28,1 %) магістрантів КГ та 28 (28,6 %) ЕГ. Низький рівень за показником «повнота засвоєння знань» показали 44 (45,9 %) магістрантів КГ та 44 (44,9 %) ЕГ.

Щодо міцності засвоєння знань, то виявлено такі результати: високий рівень показали 27 (28,1 %) магістрантів КГ та 28 (28,6 %) ЕГ; достатній – 29 (30,2 %) магістрантів КГ та 31 (31,6 %) ЕГ; низький – 40 (41,7 %) магістрантів КГ та 39 (39,8 %) ЕГ.

Діагностика рівня осмислення знань магістрантів і встановлення зв'язку між знаннями та вміннями здійснення соціально-комунікативної діяльності дозволила виявити такі значення коефіцієнта ступеня порівняння: високий рівень – 20 (20,8 %) магістрантів КГ та 18 (18,4 %) ЕГ; достатній – 28 (29,2 %) магістрантів КГ та 30 (30,6 %) ЕГ; низький – 48 (50,0 %) магістрантів КГ та 50 (51,0 %) ЕГ. Отримані результати ще раз продемонстрували необхідність цілеспрямованої роботи з розвитку соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів вишу.

Узагальнені результати наведено у табл. 4.

Таблиця 4

Рівні розвитку когнітивного критерію соціально-комунікативної компетентності магістрантів контрольної та експериментальної груп

Рівень	Група магістрантів			
	КГ (96 осіб)		ЕГ (98 осіб)	
	Кількість	%	Кількість	%
Високий	24	25,0	22	22,4
Достатній	28	29,2	29	29,6
Низький	44	45,8	47	48,0

Аналіз даних табл. 4 показав, що на початку експерименту магістранти виявили досить низькі результати діагностики когнітивного критерію. Майже половина респондентів виявили низький рівень знань соціально-комунікативної компетентності викладача, методів, засобів та технології її формування.

Основа **операційно-діяльнісного критерію** становила сукупність соціально-комунікативних умінь (мовленнєві, невербальні, інтерактивні, соціальні, інформаційно-комунікаційні). Діагностика рівня розвиненості у магістрантів соціально-комунікативних умінь здійсню-

валася викладачами ВНЗ, які протягом навчального року спостерігали за магістрантами, здійснювали опитування, заповнювали аналітичні карти рівня розвитку соціально-комунікативних умінь, підсумовували самооцінки магістрантів щодо розвитку зазначених умінь. Отримані результати наведено у табл. 5.

Таблиця 5

Вихідні дані розвитку соціально-комунікативних умінь магістрантів контрольної та експериментальної груп

Група респондентів	Рівень розвитку соціально-комунікативних умінь					
	Високий		Достатній		Низький	
	Кільк.	%	Кільк.	%	Кільк.	%
Мовленнєві уміння						
Контрольна	22	22,9	36	37,5	38	39,6
Експериментальна	23	23,5	38	38,8	37	37,7
Невербальні уміння						
Контрольна	20	20,8	32	33,3	44	45,9
Експериментальна	19	19,4	31	31,6	48	49,0
Інтерактивні уміння						
Контрольна	20	20,8	28	29,2	48	50,0
Експериментальна	18	18,4	30	30,6	50	51,0
Соціальні уміння						
Контрольна	24	25,0	39	40,6	33	34,4
Експериментальна	21	21,9	41	41,8	36	36,3
Інформаційно-комунікаційні уміння						
Контрольна	23	24,0	37	38,5	36	37,5
Експериментальна	24	24,5	39	39,8	35	35,7

Аналізуючи дані табл. 5, можемо зазначити, що рівень розвитку досліджуваних груп соціально-комунікативних умінь різний. Найбільш розвинутими у магістрантів виявилися мовленнєві, соціальні й інформаційно-комунікаційні уміння. Низький рівень виявлено у 38 (39,6 %) магістрантів КГ та 37 (37,7 %) ЕГ (мовленнєві уміння); 33 (34,4 %) магістрантів КГ та 36 (36,3 %) ЕГ (соціальні уміння); 36 (37,5 %) магістрантів КГ та 35 (35,7 %) ЕГ (інформаційно-комунікаційні уміння). Натомість більшість магістрантів продемонстрували достатній і високий рівень розвитку зазначених умінь: 60,4 % магістрантів КГ та 62,3 % ЕГ (мовленнєві уміння); 65,6 % магістрантів КГ та 63,7 % ЕГ (соціальні уміння); 62,5 % магістрантів КГ та 64,3 % ЕГ (інформаційно-комунікаційні уміння).

Щодо невербальних умінь, то виявлено, що лише 20 (20,8 %) магістрантів КГ та 19 (19,4 %) ЕГ володіють на високому рівні цими уміннями, демонструють високий рівень їх сформованості під час здійснення соціально-комунікативної діяльності. Насторожив той факт, що 45,9 % магістрантів КГ та 49 % ЕГ продемонстрували низький рівень розвитку невербальних умінь, тому майже не виявляють їх під час здійснення соціально-комунікативної діяльності. Аналогічну ситуацію спостерігали під час діагностики інтерактивних умінь (обирати адекватні способи спілкування у процесі виконання різних соціальних ролей; встановлювати контакти зі студентами, оточуючими людьми, адаптуватися до їхньої думки зі збереженням власної професійно-педагогічної позиції, критикувати, не принижуючи гідності і не ставлячи студентів в позицію «вічно неправого» лише за віковим і посадовим принципом; гнучко змінювати стратегію і плани поведінки з урахуванням вузького (професійно-комунікативне середовище) і широкого (соціальні норми й умови) контексту. Половина дослі-

джуваних магістрантів мають низький рівень розвитку таких умінь (50,0 % – КГ; 51,0 % ЕГ). 28 (29,2 %) магістрантів КГ та 30 (30,6 %) ЕГ володіють окремими інтерактивними вміннями, проте не завжди можуть виявити їх під час здійснення соціально-комунікативної діяльності. Високий рівень інтерактивних умінь виявлено лише у 20,8 % магістрантів КГ та 18 % ЕГ.

Узагальнені результати діагностики операційно-діяльнісного критерію наведено у табл. 6.

Таблиця 6

Рівні розвитку операційно-діяльнісного критерію соціально-комунікативної компетентності магістрантів контрольної та експериментальної груп

Рівень	Група магістрантів			
	КГ (96 осіб)		ЕГ (98 осіб)	
	Кількість	%	Кількість	%
Високий	21	21,9	19	19,4
Достатній	34	35,4	38	38,8
Низький	41	42,7	41	41,8

Узагальнюючи отримані результати можемо констатувати, що високий рівень розвиненості соціально-комунікативних умінь виявлено у 21,9 % магістрантів КГ та 19,4 % ЕГ. Магістранти продемонстрували володіння соціально-комунікативними вміннями (мовленнєві, невербальні, інтерактивні, соціальні, інформаційно-комунікаційні), високий рівень їх розвитку під час здійснення соціально-комунікативної діяльності. Досить високі показники низького рівня розвитку соціально-комунікативних умінь виявлено у магістрантів як контрольної (42,7 %), так і експериментальної (41,8 %) груп. Отримані результати підтвердили необхідність упровадження технології розвитку соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки.

Важливим для дослідження було виявлення рівня розвитку **особистісного критерію**, який діагностували за такими показниками: рівень розвиненості рефлексивності, соціального інтелекту, емпатії (табл. 7).

Таблиця 7

Вихідні дані розвитку особистісного критерію соціально-комунікативної компетентності магістрантів контрольної та експериментальної груп

Група респондентів	Рівень розвитку соціально-комунікативних умінь					
	Високий		Достатній		Низький	
	Кільк.	%	Кільк.	%	Кільк.	%
Рефлексивність						
Контрольна	22	22,9	36	37,5	38	39,6
Експериментальна	23	23,5	38	38,8	37	37,7
Соціальний інтелект						
Контрольна	20	20,8	32	33,3	44	45,9
Експериментальна	19	19,4	31	31,6	48	49,0
Емпатійність						
Контрольна	20	20,8	28	29,2	48	50,0
Експериментальна	18	18,4	30	30,6	50	51,0

Діагностика рефлексивності магістрантів продемонструвала, що високий рівень розвитку досліджуваного феномену показали 22 (22,9 %) магістрантів КГ та 23 (23,5 %) ЕГ. Магістранти з таким балом більшою мірою схильні звертатися до аналізу своєї діяльності і вчинків інших людей, з'ясувати причини і наслідки своїх дій як у минулому, так і в сьогоденні, і в майбутньому. Їм притаманне обдумування своєї діяльності у найдрібніших деталях, ре-

тельне планування і прогнозування всіх можливих наслідків. Достатній рівень виявили 36 (37,5 %) магістрантів КГ та 38 (38,8 %) ЕГ; низький рівень показали 38 (39,6 %) респондентів КГ та 37 (37,7 %) ЕГ, що виявляється в тому, що їм складно поставити себе на місце іншого і регулювати власну поведінку.

Виявлення у магістрантів здатності розуміти відносини особистості, що репрезентуються в емоціях, і керувати емоційною сферою на основі прийняття рішень показало, що 20 (20,8 %) магістрантів КГ та 19 (19,4 %) – ЕГ виявили високий рівень емоційної обізнаності, управління своїми емоціями, розпізнавання емоцій інших людей. Низький рівень соціального інтелекту виявлено у 44 (45,9 %) магістрантів КГ та 48 (49,0 %) – ЕГ.

Діагностика емпатійності, тобто здатності співпереживати і розуміти думки та відчуття інших людей, показала, що високий рівень виявлено у 20 (20,8 %) магістрантів КГ та 18 (18,4 %) – ЕГ; достатній у 28 (29,2 %) магістрантів КГ та 30 (30,6 %) – ЕГ; низький у 48 (50,0 %) магістрантів КГ та 50 (51,0 %) – ЕГ.

Узагальнені результати діагностики особистісного критерію соціально-комунікативної компетентності магістрантів наведено у табл. 8.

Таблиця 8

Рівень розвитку особистісного критерію соціально-комунікативної компетентності магістрантів контрольної та експериментальної груп

Рівень	Група магістрантів			
	КГ (96 осіб)		ЕГ (98 осіб)	
	Кільк.	%	Кільк.	%
Високий	21	21,9	19	19,4
Достатній	30	31,3	33	33,7
Низький	45	46,8	46	46,9

Аналізуючи дані табл. 8, можна констатувати, що на початку експерименту майбутні викладачі виявили достатньо низькі рівні розвитку особистісного критерію соціально-комунікативної компетентності. Так, високий рівень виявлено лише у 21 (21,9 %) майбутніх викладачів КГ та 19 (19,4 %) ЕГ. Достатній рівень продемонстрували 31,3 % та 33,4 % магістрантів контрольної та експериментальної груп. Низький рівень розвитку особистісного критерію соціально-комунікативної компетентності виявлено у 45 (46,8 %) магістрантів КГ та 46 (46,9 %) ЕГ.

Узагальнені дані рівня розвитку соціально-комунікативної компетентності магістрантів контрольної та експериментальної груп на констатувальному етапі дослідження наведено у табл. 9.

Таблиця 9

Вихідні дані розвитку соціально-комунікативної компетентності магістрантів контрольної та експериментальної груп

Група респондентів	Рівень розвитку соціально-комунікативної компетентності					
	Високий		Достатній		Низький	
	Кільк.	%	Кільк.	%	Кільк.	%
Контрольна	18	18,8	30	31,2	48	50,0
Експериментальна	19	19,4	33	33,7	46	46,9

Висновок. Підбиваючи підсумок, зазначимо, що результати констатувального етапу експерименту мали важливе мотиваційне значення для дослідження. Вважаємо за доцільне зазначити, що отримані дані свідчать про те, що викладачами закладів вищої освіти здійснюється певна робота з розвитку соціально-комунікативної компетентності магістрантів, тому що нами виявлено магістрів, які показали високий рівень розвитку соціально-комунікативної компетентності. Проте значна частка майбутніх викладачів вишу виявили низький і достатній рівні досліджуваного феномену, що зумовлює необхідність подальшої роботи з цілеспрямованого розвитку соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки.

Список використаних джерел

1. Зеер Э.Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход / Э.Ф. Зеер, А.М. Павлова, Э.Э. Сыманюк. – М.: Моск. психол.-соц. институт, 2005. – 216 с.
2. Москаленко П.Г. Основы теории навчання / П.Г. Москаленко, М.В. Гадецький. – Харків: ХДПІ, 1992. – 144 с.
3. Практическая психодиагностика. Методики и тесты / под ред. Д.Я. Райгородского. – Самара: Бахрах, 1998. – 668 с.
4. Фетискин Н.П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов. – М.: Изд-во института психотерапии, 2002. – 490 с.

References

1. Zeer, E.F., Pavlova, A. M. & Symaniuk, E. E. (2005). *Modernizatsiia professionalnoho obrazovaniia : kompetentnostnyi podkhod* [Modernization of vocational education: competence approach]. Moskva, Moskovskii psikhologo-sotsialnyi institut Publ., 216 p. (In Russian).
2. Moskalenko, P.H. & Hadetskyi, M.V. (1992). *Osnovy teorii navchannia* [Fundamentals of the theory of learning]. Kharkiv, KhDPI Publ., 144 p. (In Ukrainian).
3. In D.Ya. Raihorodskii (Ed.). (1998). *Prakticheskaia psikhodiagnostika. Metodika i testy* [Practical psychodiagnostics. Methods and tests]. Samara, Bakhrah Publ., 668 p. (In Russian).
4. Fetiskin, N.P., Kozlov, V.V. & Manuilov, H. M. (2002). *Sotsialno-psykholohichna diahnostyka rozvytku osobystosti i malykh hrup* [Socio-psychological diagnostics of personality development and small groups]. Moscow, Instytut psykhoterapii Publ., 490 p. (In Russian).

Статья посвящена обоснованию диагностического инструментария оценки уровней развития социально-коммуникативной компетентности будущих преподавателей высшей школы. Раскрыта совокупность методик, которые использованы для диагностики показателей критериев социально-коммуникативной компетентности указанных специалистов. Представлены результаты констатирующего этапа экспериментального исследования.

Ключевые слова: социально-коммуникативная компетентность, диагностика уровней развития мотивационно-ценностного, когнитивного, операционно-деятельностного, личностного критериев социально-коммуникативной компетентности будущего преподавателя высшей школы.

The article is devoted to justification of diagnostic tools for assessing the levels of development of social and communicative competence of future higher school teachers. A set of techniques used for diagnostics of criteria indicators of social and communicative competence of experts is analysed. The results of the statement stage of the pilot study are presented.

Key words: social and communicative competence, diagnostics of the levels of development of motivational and valuable, cognitive, operational and personal criteria of social and communicative competence of future higher school teachers.

Одержано 14.09.2018.